

ALZECO, DUX VULGARUM И ЗАСЕЛВАНИЯТА НА ПРАБЪЛГАРИ В ИТАЛИЯ

Александър Николов

Българската диаспора през VII в. изиграва важна роля в историята на древните българи. Тя оформя основните насоки от развитието на българските общности в следващите векове в просторите на Източна и Централна Европа. Някои от тях оставят дълбоки следи в миналото на региона, създавайки свои трайни държави – Дунавска и Волжко-Камска България. Формират се народи, които оцеляват в следващите векове и свързват своята традиция с древните българи. Други български групи постепенно губят идентичността си и стават просто част от историята на даден регион, без да оставят сигурни и безспорни следи след себе си. Една от тези български групи, често споменавана в научни и научнопопулярни текстове, е тази на т.нар. Алцекови българи. Според най-разпространената версия Алцеко, или Алцек, бил петият син на кан Кубрат, който се заселил със своите подвластни на територията на Апенинския полуостров. Целта на настоящия текст е да резюмира и да прегледа още веднъж основните данни, свързани с тази древнобългарска общност, а така също и с проблема за ранните български заселвания в Италия.

За пръв път името Alzeco се споменава от Павел Дякон в неговата „История на лангобардите“. Павел Варнефрид Дякон (720 –ок. 799) е може би една от най-известните фигури на Каролингския ренесанс, свързан както с лангобардската, така и с франкската история. Той произхожда от знатна лангобардска фамилия, чиито предци дошли в Италия с прочутия крал Албоин (ок. 530–572), основател на Лангобардското кралство. Павел Дякон е свидетел на края на независимостта на това кралство. Той вероятно е бил секретар на последния му владетел Дезидерий (756–774), а по-късно – монах в Монте Касино и участник в

Академията на Карл Велики в Аахен, в годините на нейното създаване. Павел Дякон е един от най-информираните и образовани лангобарди в онази епоха, автор на „История на лангобардите“, която предава на поколенията генеалогичната им сага и отразява тяхното заселване в Италия. Това е може би най-зрялото му произведение, написано между 787 и 796 г., най-вероятно в Монте Касино. Именно на него дължим безценен за българската история пасаж, посветен и на заселването на Алцеко в Италия. Този пасаж се цитира в почти всички съчинения, посветени на ранната българска история от края на XVIII в. до днес. Струва си отново да го прочетем, тъй като текстът е и най-представителното известие за Алцеко и неговите българи:

„По това време вождът на българите, на име Алцек, неизвестно по каква причина се отделил от своето племе и навлязъл мирно в Италия. Заедно с цялата войска на своето дукатство, той дошъл при крал Гримуалд и обещал да му служи и да се засели в страната му. Гримуалд го отправил при сина си Ромуалд в Беневент, комуто поръчал да предостави на Алцек и народа му места за заселване. Дукът Ромуалд ги приел любезно и им определил за заселване обширни места, които дотогава били безлюдни, а именно Сепинум¹, Бовианум², Изерния³ и други градове, заедно с техните земи. На самия Алцек променил титлата и вместо дукс наредил да го наричат гасталдий. И до днес те живеят по тези места, както ги споменахме, и въпреки че говорят на латински, все пак съвсем не са забравили да употребяват и собствения си език“⁴

Данни за дукса Алцеко и неговите българи откриваме и в „Салернитанската хроника“, която се датира около 974 г. и третира едни по-късни събития, предимно от IX и X в. Авторът на това произведение, абатът на Монте Касино – Рагоалд, описвайки нападенията на сарацините в Лангобардия Минор (т.е. лангобардските владения в Южна Италия) и действията на херцога на Сполето и Беневент – Гуидо III,

¹ Древният град Saepinum се намира в Средна Италия, близо до днешния град Сепино, на около 20 км южно от град Кампобасо, провинция Кампобасо. През 667 г. херцог Ромуалд I от Беневенто го предоставя на Алцек за заселване на неговите прабългари, заедно с някои други територии.

² Град Bovianum (днес Бояно) в Самниум е основан през VII в. пр. Хр. и е бил столица на самнитите и сабелите. През 667 г. тук се заселват българи на Алцек.

³ Isernia (античната Aesernia) – главен град на провинция Изерния, регион Молизе в Италия, до Апенините. Древното име на града е Aesernia. През 667 г. в Изерния се заселват също българи на Алцек.

⁴ ЛИБИ I. С., 1958, 415–416, прев. М. Войнов и Стр. Лишев.

насочени срещу император Карл III, в периода между 880 и 884 г., отбелязва следното:

„След като умрял Ламберт, синът на Гуидо Стари, последният оставил на синовете си Сполетум. След като и той се споминал, Гуидо Млади получил Сполетум и Камеринум, разположил се на лагер и сключил мир с агаряните в Сепинум, където някога бил настанен от Ромуалд, князът на славяните Алциеко, след като били дадени и взети заложници. По негово време доста манастири, градове и крепости били завзети и разорени от сарацините. Изпратил и пратеничество в Константинопол и взел пари незаконно. Поради това бил заловен от августа Карл III и ако не бил избягал, щял да бъде обезглавен“⁵.

Трето независимо споменаване на името на Алцеко откриваме в „Хрониката от Монте Касино“, съставена между 867 и 920 г., от анонимни автори. В нейния пролог се коментира накратко завоюването на Италия от лангобардите на крал Албоин и отбелязва следното:

„След като така овладели Италия, отправили се и навлезли в Беневент, за да го заселят. Като техен водач обаче се изявил очевидно Архангел Михаил, предводител на небесното войнство, и неаполитанците били привлечени към вярата, а Алцек Българина със своите люде бил приет за заселване. След като лангобардите надделели над римското и гръцкото население, овладели наедно цялата Беневентска област“⁶.

Този пасаж е много показателен и за важната роля, която изиграва заселването на Алцековите българи в областта Кампобасо, в централната част на Молизе. То трябва да бъде разгледано в контекста на кон-

⁵ *Chronicon Salernitanum. A Critical Edition with Studies on Literary and Historical Sources and on Language*, ed. Ulla Westerbergh, – *Acta Universitatis Stockholmiensis, Studia Latina Stockholmiensia* 3, Stockholm/Lund 1956, 142–150. „Defunto autem Lamberto, filio Guidonis senioris, filiorum suorum Spolecium reliquit; quo etiam decedente, Guido iunior Spolecium et Camerinum suscipiens, cum Agarenis in Sepino, ubi olim a Romualdo principe Alcieco, dux Sclavorum, constitutus [est] fuit, castrametatus, pacem fecit, obsidibus datis et acceptis; cuius etiam tempore non modica monasteria urbesque et oppida a Saracenis capta et exusta sunt. Constantinopolim legacionem dirigens, contra ius faciens pecuniam accepit. Quam ob rem a Karlo tercio augusto captus est, et nisi fugam arripuisse, capite plecteretur“.

⁶ *Chronica Sancti Benedicti Casinensis* ed. Georg Waitz, – *MGH SS rerum Langobardicarum*, Hannover 1878, 468–488, 469: „Post hoc dominantes Italiam, Beneventum [properantes] introeunt ad habitandum. Horum autem princeps militie celestis exercitus Michahel extitit archangelus; Neapolites ad fidem Christi perducti; Alzechus Vulgar suis cum hominibus ad habitandum suscipitur. Grecorum Romanorumque Langobardi gentes superantes, totam simul Beneventi possiderunt patriam“.

фликта между лангобардите и техните византийски противници, чиято основна база е Неапол. Често пъти Архангел Михаил е представян в лангобардските извори като покровител на лангобардите в конфликта им с неаполитанците, които разчитат на подкрепата на свети Януарий. От този преамбюл става ясно, че заселването на Алцеко и неговите българи в лангобардските владения в Южна Италия е равно по значение с победата, която лангобардите в крайна сметка извоюват над Византия и верния ѝ град Неапол⁷.

С историята, посветена на Алцеко, често пъти се съотнасят още два епизода от българската диаспора през VII в. Единият от тях е от известната „Хроника на Фредегар“ или Псевдо-Фредегар. Той е посветен на българско племе, което избягало от аварите на територията на васалната на франките Бавария. След като голяма част от българите били избити коварно от баварците, малка група, водена от някой си Alciscus, намерила убежище в т.нар. Венедска марка, населена със славяни. Текстът на Фредегар гласи следното:

„През тази година в Панония, в царството на аварите, наричани още хуни, възникнали ожесточени разпри, тъй като един от аварите и един от българите спорели за властта, кому от двамата се пада да я наследи. И така, като събрали хората си, двамата почнали да воюват помежду си. И най-сетне аварите надвили българите. А като били победени, девет хиляди българи, заедно с жените и децата си, изгонени от Панония, отишли при Дагоберт и го помолили да им позволи да останат в земята на франките. Дагоберт заповядал на баварците да ги приемат да презимуват, докато се посъветва с франките какво трябва да се направи по-нататък. И като били разпределени по домовете на баварците, за да презимуват, по съвета на франките, Дагоберт заповядал на баварците в една нощ всеки един от тях да избие в своя дом българите заедно с жените и децата им. Това било изпълнено незабавно от баварците. И никой от тези българи не останал жив, освен Алциок. Той със седемстотин мъже, заедно с жените и децата им, се спасил във Венетската марка (marca Vinedorum) [в областта на Венеция]“⁸.

⁷ Garnier, Th. Napolitains et Lombards aux VIIIe–XIe siècles. De la guerre des peuples à la guerre des saints en Italie du Sud. – Mélanges de l'École française de Rome. Moyen-Age. Temps modernes, t. 108, No 2, 1996, 403–450.

⁸ Хроника на Фредегар. – ЛИБИ Т. 1, с. 389, превод на Стр. Лишев.

Всъщност отдавна е установено, че Алциок се заселва не във Венетската, а във Винедската марка, намираща се в днешна Каринтия, а не в областта на Венеция. Самият Фредегар посочва още, че там оцелелите българи били приети от местния княз на венедите – Валук⁹, и Алциок, със своите хора, останал дълги години при венедите¹⁰. Този пасаж присъства също в по-късния извор *Gesta Dagoberti*¹¹, но приключва с избиването на българите в Бавария, без да споменава и дума за Алциок и оцелелите от клането и тяхното преселение в Каринтия.

С историята за Алцек обикновено се свързва и сведението на Теофан и Никифор за петия анонимен син на Кубрат, който се преселил в Равенския Пентаполис и се подчинил на „християните“ (у Теофан¹²) или „на ромеите“ (у патриарх Никифор¹³). Както е известно, текстовете в съчиненията на Теофан и Никифор са почти идентични по отношение на този пасаж и същевременно са най-лаконични относно съдбата на тази група българи от диаспората на Кубратовите синове.

Още Йохан Кристиан фон Енгел разделя разказа за Алциок на Фредегар от този на Павел Дякон за Алцек. Според него Алцек, или Алцеко, е онзи пети син на Кубрат, който се подчинил на крал Гримуалд и бил заселен в херцогството Беневент¹⁴, докато Алциок изобщо не е

⁹ Vallux dux Vinedorum.

¹⁰ *Chronicarum quae dicuntur Fredegarii Scholastici*, lib. IV, MGH SS, p. 157: „Post haec cum Wallucum ducem Vinedorum annis plurimis vixit cum suis“.

¹¹ MGH SS, *Gesta Dagoberti I, Regis Francorum*. 28, 411: „**De intentione Avarorum et Bulgarorum, et qualiter Dagobertus Bulgares, qui ad eum venerant, interfici iusserit.** Si quidem anno inter Avaros cognomento Chunos et regnum Hispaniae vehemens surrexit intentio, eo quod certarent inter se cui deberetur regnum ad succedendum, altera pars ex Avaris et altera ex Bulgaris. Collecta itaque multitudine, cum utriusque se invicem impugnant tandem ab Avaris Bulgari superantur. Qui devicti novem millia cum uxoribus et liberis de Pannonia expulsi regem Dagobertum expetunt, petentes, ut eos in terram Francorum ad manendum reciperet. Rex autem hiemandum eos in Baiuvariam recipere praecepit, dummodo pertractaret cum Francis, quid exinde faceret. Cumque dispersi per domus Baiuvariorum ad hiemandum fuissent, sapienti consilio Francorum rex Baiuvariis iubet, ut Bulgares illos cum uxoribus et liberis unusquisque unumquemque in domo sua in una nocte interficeret. Quod protinus a Baiuvariis impletum est, nec quisquam ex illis remansit“.

¹² ГИБИ Т. 3. С., 1960, с. 262: „Четвъртият пък и петият, като прехвърлили реката Истър, наричана още Дунав, единият останал там в аварска Панония, подвластен на хагана на аварите заедно с войската си, а другият стигнал до Пентапол в Равена и се подчинил на царството на християните“ (прев. В. Бешевлиев, Г. Цанкова-Петкова).

¹³ Пак там, с. 295: „Петият се установил при Равенския Пентапол и станал данъкоплатец на ромеите“ (прев. В. Бешевлиев).

¹⁴ Енгел, Й. К. фон. История на българите в Мизия. В. Търново, 2009, с. 86.

споменат по име, въпреки че авторът иначе добросъвестно преразказва историята от Фредегар и дори упоменава винедския княз Валлухус, който приел добронамерено оцелелите от клането в Бавария българи¹⁵. Впоследствие повечето изследователи от XIX в. обаче приемат тезата, че Алциок и Алцеко са идентични и че двата разказа трябва да бъдат обединени. Това, естествено, отхвърля възможността Алцеко да бъде идентифициран като „пети син на Кубрат“. В. Златарски в своя първи том на „История на българската държава през средните векове“ се противопоставя на тезата за идентичност между Алциок и Алцеко, поддържана между другото и от М. Дринов и К. Иречек. Според него единствено езиковото сходство на имената *Alciocus* и *Alzesco* позволява да бъдат обединени двата разказа. Но Златарски е убеден, че вмъкването на текста за *Alciocus* в „Хрониката на Фредегар“ е късна интерполация, повлияна от историята, разказана от Павел Дякон. Доказателство за това той вижда във факта, че в *Gesta Dagoberti* от IX в. разказът приключва с клането в Бавария, без да се споменават оцелели, избягали от баварския и франкския меч. Самата обстановка не би позволила на някои от българите да оцелеят от тази „Вартоломеева нощ“ в Бавария. За сметка на това появата на Алцеко в дуката Беневент съответства отлично на времето на българската диаспора след смъртта на Кубрат. Според Златарски „Алцек“, петият син на Кубрат, първо се е установил на територията на Равенския екзархат, в т.нар. Пентаполис, като поданик на империята, а впоследствие е преминал на лангобардска страна и е бил заселен в дуката Беневент, в зоната на градовете Сепинум, Бовианум и Изерния, както и на някои други съседни градове. Това е станало след 663 г. и е по неизвестни причини¹⁶.

Оттук насетне двете теории продължават своето паралелно развитие. В българската историография като че предимство има тезата на Златарски, разбира се, с някои модификации. Така в „Латински извори за българската история“ текстът за Алциок е предаден по начин, който внушава у читателя идеята, че той не се е заселил във Винедската марка в Каринтия, а във Венетската марка, в областта на Венеция, което е нещо различно. Пропуснато е изобщо сведението за княз Валук, с когото българите на Алциок живели дълги години, което ясно стои у

¹⁵ Пак там, с. 85.

¹⁶ Златарски, В. История на българската държава през средните векове. Т. 1, ч. 1. С., 1918. С., 1994², 117–121.

Фредегар. Горещ застъпник на тезата на Златарски по-късно е Петър Петров. Той е категоричен, че Алциок и Алцеко са две различни лица и че тезите, които ги отъждествяват, са неправилни¹⁷. Стивън Рънсиман смята, че Теофан и Никифор са недостатъчно осведомени и че употребяват Равена като синоним на Италия, а Алцеко е действително пети син на Кубрат, който се присъединил директно към лангобардите и категорично няма нищо общо с Фредегаровия Алциок¹⁸.

Както видяхме, немалка част от авторите, коментиращи този епизод, определено съотнасят преселението на Алцеко в Лангобардия Минор с историята за петия син на Кубрат, който мигрирал в Италия. Основен довод за това е хронологическата близост на двете събития. Контрааргументи срещу нея обаче са: анонимността на петия Кубратов син у Теофан и Никифор; близкото звучене на имената *Alciocus* и *Alzeco*, познато също и като *Alcioco* и *Alzechus Vulgar*, а също и в италианската форма *Alzecone* (от латинското *Alzeco*, *Alzeconis*); категоричната разлика в определянето на местата за заселване на двете групи. Петият Кубратов син се е заселил в Равенския Пентаполис, намиращ се под номиналната поне власт на Византия в описвания период. Тази част от византийските владения в Италия включвала пристанищните градове Римини, Пезаро, Фано, Синигалия и Анкона, имащи статут на дукат в рамките на Равенския екзархат, а по-късно станали част от Анконската марка. Този Пентаполис се различава обаче от късноантичния Пентаполис, в който влизали самата Равена, Форли, Форлимпополи, Класе и Чезареа. И двата „пентаполиса“ на Апенинския полуостров обаче не съвпадат ни най-малко с териториите, описани от Павел Дякон като място на разселване на племето на Алцеко.

Появата на Алцековите българи в Италия е време на остра конфронтация между Византия и лангобардите. Алцеко се заселва на територията на Лангобардия Минор, но всъщност е насочен да се засели в тази територия, тъй като тя е опустошена именно от лангобардско-ромейския конфликт. Точно определени са местата, където се заселват Алцековите българи, определено е ясно, че той получава и лангобардската титла *гасталд*, която заменя титлата *дукс*. Титла, която би довела до известно объркване, тъй като такава е и титлата на Ромуалд (Ромоалд). Приемането на титлата *гасталд* е изрично указано и показ-

¹⁷ Петров, П. Образуване на българската държава. С., 1981, 135–137.

¹⁸ Рънсиман, Ст. История на Първото българско царство. Варна 1993, с. 25.

ва точното място, което Алцеко получава в лангобардската йерархия в Беневентския дукат.

Ако Алцеко е бил първоначално византийски федерат, това по всяка вероятност щеше да бъде отразено от изворите, тъй като става дума за рязка промяна на лоялности в една невралгична гранична зона, а също и за преселение от познати територии. Впрочем още Муратори в *Annali d'Italia* застъпва именно тази теза – за преминаването на Алцеко от византийска служба с ранга дукс, на лангобардска служба с титлата *гасталд*. Все пак в условията на ожесточен лангобардско-византийски конфликт подобна политическа промяна би намерила със сигурност отражение в изворите¹⁹.

Алцеко се обвързва с лангобардите, които са едни от упоритите противници както на аварите, така и на франките и техните съюзници баварците. Тук трябва да се подчертае, че отношенията между аварите и лангобардите точно в този момент са доста комплицирани поради убежището, което противникът на Гримуалд (Гримоалд) – Бертарид (Перктарит), получава при хагана. По-късно, след редица перипетии, Бертарид намира убежище при франките, по-точно при Хлотар III, владетел на Нейстрия и Бургундия, а освен това е обвързан династично с баварската династия на Агилолфингите. Към това трябва да прибавим и все още актуалната православно-халкедонска ос между Франкската държава и Византия, насочена срещу Лангобардското кралство, където Гримуалд възражда традициите на арианството, след като налага властта си над цяла Лангобардия²⁰.

Всъщност второто преселение на Алцеко е свързано с разпадането на „държавата на Само“ и вероятното възстановяване на аварския контрол над Винедската марка в Каринтия, където оцелелите от клането в Бавария българи намират доста дълго време подслон. Алцеко е бил принуден да търси убежище от изконните си врагове – аварите. Те очевидно не са забравили старата вражда, датираща още от времето на аварско-българската гражданска война в хаганата около 631 г. В този смисъл лангобардите са единственият възможен съюзник. Франките и техните васали – баварците, отпадат по обясними причини, но по тези

¹⁹ *Muratori, L. A. Annali d'Italia. T. 9. Venezia, 1795, 375–376: „Potrebbe essere che Alzecco prima si presentasse all'esarco di Ravenna con offerirsi ai dilui servigli, ma che, non trovandosi dove dal ricetta a tanta gente, egli s'indirizzasse al re Grimoaldo, che l'inviò al figliuolo Romoaldo. Certamente a Paolo qui è dovuta maggior credenza, che agli storici greci“.*

²⁰ Пак там, 330–377.

причини отпадат и ромеите, тъй като те са стари съюзници и партньори с Меровингската династия още от времето на Хлодвиг. Тук трябва да прибавим и факта, че в самото Лангобардско кралство се води борба между „католическа“ и „арианска“ „партия“, и именно Гримуалд е лидер на арианите, които са антифранкски и антивизантийски фактор. В този контекст появата на Алцековите българи и вероятно и славяни, които са езичници, но са настроени както срещу Аварския хаганат, така и срещу силите на „православната ос“, е добре дошла за Гримуалд. Неслучайно той посреща така добре Алцеко и също така му дава важната титла *гасталд*, изпращайки го в подкрепа на сина си Ромуалд в Беневентското херцогство. Така бива заселена отново и една силно обезлюдена гранична зона с византийските владения на юг. Евентуалното заселване на българите на петия Кубратов син в Равенския Пентаполис е продиктувано от подобни съображения, но вече като плод на византийската политика в Италия, а етническата близост между двете групи заселници не е непременно фактор за тяхно сближаване. Впрочем друга компактна група българи е обитавала очевидно и част от Лангобардия Майор (*Langobardia Major*), т.нар. Комитатус или Дукатус Булгариензис (*Comitatus sive Ducatus Bulgariensis*), като това били стари поселения на панонски българи още от времето на преселението на лангобардите в Италия, водено от крал Албоин, и формирането на Лангобардското кралство, факт, изрично упоменат от Павел Дякон²¹. Като цяло, връзката между българите на Алцеко и българите от Пентаполис е доста проблематична. Те по-скоро са се озовали по различен начин в Италия и са попаднали от двете страни на фронтовата линия. В този контекст е интересна и появата на Кубер сред аварите, както и по-късното му отмятане от властта им и заселването му на византийска територия в духа на федератската институция, която по никакъв начин не изключва конфликтите с централната власт.

Валтер Пол, от своя страна, изследвайки подробно историята на Аварския хаганат, категорично подкрепя версията за идентичността между Алциок и Алцеко. Той дори изразява учудване от резервираността на българските учени по този въпрос. Пол дава правдоподобно обяснение за клането над българските бегълци, извършено от баварците по заповед на техния върховен сюзерен Дагоберт I. Обяснява го с промени в политиката на Франкската държава и нейните баварски ва-

²¹ *Muratori, L. A. Dissertazioni sopra le antichità italiane. T. 1. Milano, 1836, p. 27.*

сали по отношение на Аварския хаганат. Вече като основен противник на изток се разглежда разбунтувалият се срещу аварите Само. Затова българите, които са противници на старата аварска династия, биват жертвани след кратко колебание. Оцелелите, водени от Алциок (Пол предлага тюркска етимология от „Шест стрели“ за това име, *altu ok*), бягат при винедите в днешна Каринтия (най-вероятна локализация за Винедската марка). Там местният *dux* Валук, по всяка вероятност васал на Само и враг на аварите, ги приема радушно и им позволява да останат дълго време. Според Пол самият конфликт между българи и авари е пряко следствие от фиаското на обсадата на Константинопол през 626 г. и последвалата я смърт на тогавашния хаган. Позициите на аварския елит са разклатени и българските кланове са опитали да овладеят властта в хаганата, но в крайна сметка неуспешно. Тези междусобици обаче позволяват на славянските или винедски елементи в Хаганата, водени от Само, временно да отхвърлят зависимостта от аварите и да отблъснат по-късно атаките на Дагоберт I. Пол допуска Алцеко, който се появява в Италия след 663 г., всъщност да е син или наследник на Алциок, носещ същото име, което, разбира се, е напълно възможно, но недоказано²². Така обаче се решава въпросът с все пак значителната хронологическа пропаст между двата епизода, описани у Фредегар и Павел Дякон. Заселването на Алцеко в Лангобардското кралство е продължение от сложните отношения между българи, авари, франки, баварци, винеди и лангобарди в този период²³. Към 660 г. „държавата“ на Само се разпада, аварите възстановяват влиянието си и над Винедската марка, така че българите на Алцеко стават отново неудобен елемент. Те трябва за пореден път да търсят убежище. Пътят към Бавария е затворен, Византия и Франкската държава са стратегически съюзници, единствено възможен съюзник са лангобардите. Там през 662 г. Гримуалд узурпира властта, а съперникът му Перктарит/Бертарид търси убежище в Аварския хаганат. Това, естествено, изостря отношенията между аварите и лангобардите. Алцеко, от друга страна, обективно търси убежище в Лангобардското кралство, където има български колонии още от времето на крал Албоин. Той е заселен в дуката Беневент, в зона, разорена от войните с Византия, като надежден съюз-

²² *Pohl, W.* Die Avaren: Ein Steppenvolk in Mitteleuropa 567–822 n. Chr. München, 1988, 269–270.

²³ Пак там, с. 275.

ник на лангобардите, в обстановка на изострен военен конфликт с император Константин II, който има амбиции да стабилизира византийското присъствие на запад и да възроди славата на имперска Италия. За тези цел обаче основна пречка са арианските лангобарди на Гримуалд. От друга страна, Теофан и Никифор биха отразили евентуалното превръщане на Алцеко от византийски дукс в лангобардски гасталд, ако той бе наистина петият Кубратов син, когото и двамата автори единодушно определят като заселник в Равенския Пентаполис и византийски подажник. Наистина Павел Дякон не знае каква е причината за преселението на Алцеко, но все пак той пристига в Италия от съседна Каринтия, от земите на славяните, вероятно придружен и от доста славяни, защото в „Салернитанската хроника“ е наречен *dux Sclavorum*, а не от Бавария или от Аварския хаганат. Доста време е минало от баварската „Вартоломеева нощ“.

Екстравагантна е тезата на Ото Менхен-Хелфен, който смята, че *Vulgares*, описвани като противници и съюзници на лангобардите в различни епизоди от тяхната история, са всъщност германски етнос, който няма нищо общо с българите от Източна и Югоизточна Европа. Това напомня доста и на остарялата теория на С. Уваров, която свързва българския етноним с този на бургундите²⁴.

Зоната на заселване на Алцековите българи е доста ясно очертана от Павел Дякон. Той посочва градовете Сепинум (Сепино), Бовианум (Бояно) и Изерния, но също и „други градове с техните територии“. Франческо Боца прави опит да определи кои са останалите *civitates*. Боца коментира историята около Алцеко и отбелязва, че българите биват заселени в централната част на Молизе, след военните действия между Константин II и лангобардите, донесли големи опустошения на тази област. На Алцеко, който е принуден от дукс да стане гасталд, са предадени Сепинум, Бовианум и Изерния, *et alias cum suis territoriis civitates*. Със статут на *civitates* са още Венафро (Venafro), Ларино (Larino) и Ауфидена (Aufidena). Възможно е също и Бифернум (Bifernum) или Тифернум (Tifernum) да е влязъл в зоната на владенията на гасталда Алцеко. От „Салернитанската хроника“ пък научаваме,

²⁴ *Maenchen-Helfen, O. J.* The Langobards and the „*Vulgares*“ in *Historia Langobardorum*. – In: *The World of the Huns: Studies in Their History and Culture*. Ed. Max Knight. University of California Press, 1973, 127–129; *Uvarov, S.* De *Bulgarorum utrorumque origine et sedibus antiquissimis*. Dorpati Livonorum, 1853, p. 84.

че Сепинум е бил основното седалище на Алцеко, макар и наречен там *dux Sclavorum*. Тя ни съобщава също, че именно тази част на Молизе е окупирана от сарацините през IX в. и именно Сепинум (по-късно Алтилия/*Altilia*) става техен център за известно време. Това вероятно е нанесло тежки щети на българската колония в зоната²⁵.

Към тези уточнения е редно да бъдат прибавени и някои данни от археологическите разкопки в региона, а също и твърдения за български произход на част от селищата, разположени в областта. Особено важно значение има некрополът във Вичене ди Кампокиаро (*Vicenne di Campochiario*), в близост до Бовианум/Бояно, където са открити находки, свързани с преселници от Централна Азия, отъждествени с българите на Алцеко²⁶. Тук са открити многобройни погребения на воители, с техните коне, а особено пишно е погребението в гробницата № 33 във Вичене. За нея Ермано Арслан допуска, че е била гробница на самия гасгалд Алцеко или на някой от най-високопоставените му приближени²⁷. Освен Кампокиаро, към селищата, където се предполагат останки от присъствието на Алцековите българи в Молизе, могат да бъдат прибавени още Казалчипрано (*Casalciprano*), Кастропиняно (*Castropignano*), Черчемаджоре (*Cercemaggiore*), Черчепикола (*Cercericcola*), Колле д'Анкизе (*Colle d'Anchise*), поне според авторите на едно съвременно описание на провинцията Кампобасо²⁸. Разбира се, подобни твърдения има и за множество селища в зоната на планината Булгерия (*Monte Bulgheria*), близо до Салерно, сред които се откроява Челе ди Булгерия (*Celle di Bulgheria*), а също и Галло Матезе (*Gallo Matese*) в провинция Казерта, също в Кампания. Подобни легенди съществуват и в Северна Италия в зоната на Верчели, където се разполагал комитатът Бургария (*Burgaria*). С него се свързват съвременните селища Корбета/*Corbetta*, Даираго/*Dairago*, Парабиаджо/*Parabiago*, Розате/*Rosate*, *Bulgarograsso* (*Bülgher* в местния диалект), Черано (*Cerano*, *Secretanum*) и др. Изследването на тази зона, в която може би съществуват някакви следи от по-

²⁵ *Bozza, Fr.* Studi per una storia del Molise, 24: www.provincia.campobasso.it/biblioteca/link/Studi_di_storia.pdf

²⁶ *Staffa, A. R.* Una terra di frontiera: Abruzzo e molise fra I VI e VII Secolo. – In: Città, castelli, campagne nei territori di frontiera (secoli VI–VII). Mantova, 1995.

²⁷ *Arslan, E. A.* Le monete delle necropoli di Campochiario e la monetazione anonima beneventana nel VII secolo. – In: Atti Conv. *I Beni Culturali nel Molise*, Campobasso 18–20.11.1999. Campobasso, 2004, 87–131, 387–391, 103–104.

²⁸ www.Provincia.campobasso.it/ambiente/ptcp/matrice_storico_culturale.pdf

ранна българска колония от времето на крал Албоин, обаче е въпрос на отделни проучвания, които биха били много трудни поради пълната липса на писмени сведения. Като цяло бихме могли да обособим три зони на евентуално заселване на пра/българи в Ранното средновековие в Италия. На първо място това е групата на Алциок/Алцеко в дуката Беневент, на територията на днешната област Молизе. За нейното присъствие в тези земи има солидни основания, които се опират не само на писмени сведения, но и на археологически доказателства. По наше мнение евентуални специализирани проучвания и на български археолози в тази зона са доста обещаващи. Дори е възможно некрополът в Кампокиаро да крие останките на самия дукс Алцеко или на някой от неговите най-близки хора. Втората зона е бившата територия на дуката или комитата Бургариензис в Северна Италия, където Павел Дякон споменава, макар и мимоходом, заселване на българи още по времето на крал Албоин във втората половина на VI в. Третата зона е Равенският Пентапол, по-точно дукатът Пентаполис, където Теофан и Никифор локализируют българите, водени от петия син на Кубрат. Тук биха ни помогнали единствено археологически разкопки, издирващи останки от прабългарски погребения, тъй като двамата византийски автори са доста лаконични. По наше мнение Алцеко по-скоро следва да бъде отъждествен с Алциок от „Хрониката на Фредегар“, отколкото с анонимния пети син на Кубрат, но, разбира се, не смятаме дискусията за приключена. Във всеки случай следите от прабългари в Италия може би ще се окажат не така оскъдни и мимолетни, както обикновено ни изглежда.